NİF(OLYMPOS) DAĞI KAZISI, BAŞPINAR BULUNTUSU TAVUS KUŞU BEZELİ SIRLI KERAMİK

GLAZED POTTERY WITH PEACOCK DECORATION FROM THE EXCAVATIONS ON MT. NİF (OLYMPOS-BAŞPINAR)

Lale DOĞER*

Makale Bilgisi
Başvuru: 25 Ocak 2016
Hakem Değerlendirmesi: 8 Şubat 2016
Kabul: 17 Şubat 2017

Article Info
Received: Jenuary 25, 2016
Peer Review: February 8, 2016
Accepted: February 17, 2017

Anahtar Kelimeler: İzmir, Kemalpaşa, Nif (Olympos), Başpınar, Sırlı Bizans Keramik, Zeuksippus Ailesi I Mal Grubu, Tavus Kuşu, Polikrom Keramik

Keywords: İzmir, Kemalpaşa, Nif (Olympos), Başpınar, Byzantine Glazed Pottery, Zeuxippus Family I Ware, Peacock, Polychrome Pottery

ÖZET

İzmir (Smyrna) Körfezi'nin doğusunda, Kemalpaşa, Torbalı, Buca ve Bornova ilçelerinin ortak sınırları çevresinde konumlanan Nif (Olympos) Dağı, 2004 yılından bugüne Prof. Dr. Elif Tül Tulunay başkanlığında bilimsel çalışmalara konu olmuştur.

Bu makaleye konu olan sırlı keramik buluntu da, şimdilik coğrafi lokalizasyonla Nif Dağı'nın doğusunda, Ballıcaoluk Kalesi'nin hemen güneybatısında, Başpınar A Kilisesi olarak adlandırılan Orta Bizans Dönemi yapısının 2008 sezonu kazısından ele geçmiştir. Formu, bezeme ve işçiliği ile dikkat çeken buluntu 13. yüzyıl Zeuksippus Ailesi I Mal Grubu içinde değerlendirilmiştir.

* Doç.Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Bizans Sanatı Anabilim Dalı, İzmir. E-mail: lale.doger@ege.edu.tr

ABSTRACT

The Nif (Olympos) Mountain, which is located in the common borders of Kemalpaşa, Torbalı, Buca and Bornova, to the east of the Gulf of İzmir (Smyrna), has been scientifically investigated by Prof. Dr. Elif Tül Tulunay since 2004.

The glazed pottery which is the subject of this paper, has been gathered during the 2008 season of excavations from the Middle Byzantine building which is identified as Başpınar A Church by geographical localization. The finding, which is quite unique with its peacock motive form, has been identified in the 13th century Zeuxippus Family I Ware.

GİRİŞ

İzmir (Smyrna) Körfezi'nin doğusunda, Kemalpaşa, Torbalı, Buca ve Bornova ilçelerinin ortak sınırları çevresinde konumlanan Nif (Olympos) Dağı, 2004 yılından bugüne Prof. Dr. Elif Tül Tulunay başkanlığında bilimsel çalışmalara konu olmuştur. 2006 yılından itibaren de araştırma ve kazı projesi kapsamında, Karamattepe, Dağkızılca, Başpınar ve Ballıcaoluk mevkilerinde kazılar gerçekleştirilmiştir.

Bu makaleye konu olan sırlı seramik buluntu da, şimdilik coğrafi lokalizasyonla Nif Dağı'nın doğusunda, Ballıcaoluk Kalesi'nin hemen güneybatısında Başpınar A Kilisesi olarak adlandırılan Orta Bizans Dönemi yapısının güneybatı köşesinden[1], 2008 sezonu kazısından ele geçmiştir. Kırık ve noksan olan keramik, parçaların birleştirilmesi ile kısmen tamamlanmıştır[2].

TAVUŞ KUŞU BEZELİ SIRLI KERAMİK

Merkezde hafif iç bükey, düz dipli, düz kenarlı tepsi benzeri formundaki açık kap, hem form hem de bezemeleri ile ile dikkat çekicidir. Ağız çapı. 26 cm, kaide çapı. 27.6 cm, yükseklik. 3.2 cm ölçülerindedir. Kırmızı hamur (Munsell 7.5 YR /6) mika, beyaz partiküller içerir. İç ve dış yüzey krem-beyaz renk astarlıdır (Tab.I/1; Fig.1). Şeffaf renksiz sır kısmen bozulmuştur.

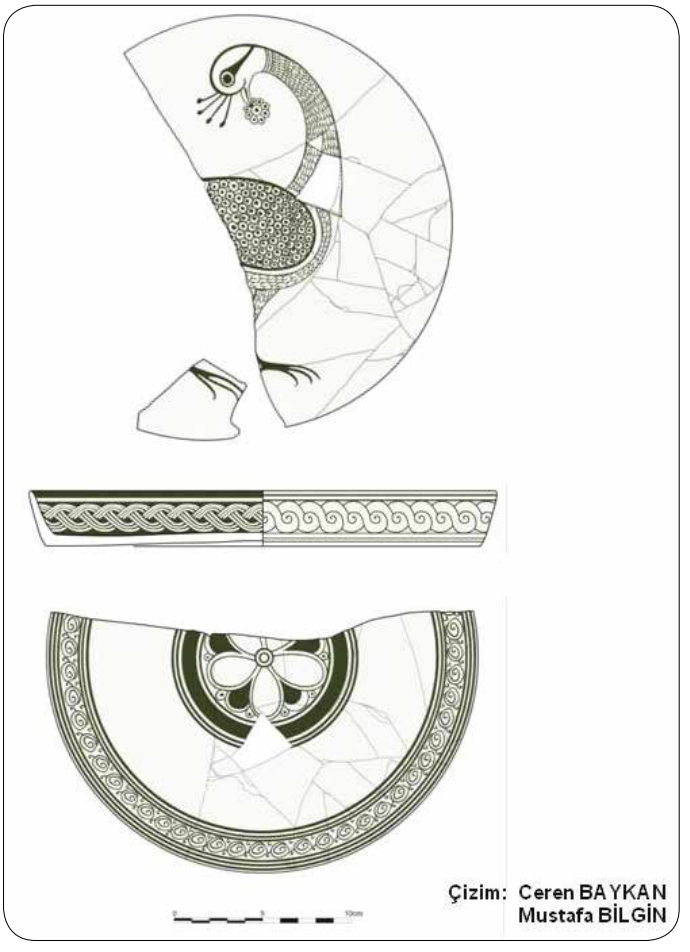
Kabın iç ve dış yüzeyindeki bezemeler ince ve kalın kazımalarla özenli bir işçilikle uygulanmıştır. İç yüzeye serbest olarak yayılan tavus kuşu figürünün yarısı korunmuştur. Figür profilden resmedilmiş, baş geriye dönüktür. Zarif kıvrılan boyun ile aşağı sarkık gaganın uyumu, kalın kazıma ile belirlenmiş göz şekli, özenli pençeleri ile betim sağlam proporsiyon gösterir. Boyun ve gövdenin alt kısmı, bacaklar üst üste bindirmeli çizgilerle dolgulanmıştır. Gövde altı ile kanat arasında ince bir rezerv alan bırakılarak kanat içi de noktalı eğrilerle dolguludur. Böylece tavus kuşunun farklı renkteki tüy özellikleri gerçeğe uygun şekilde ayrıştırılmıştır. Bu çizim gaga ucunda yer alan çiçek motifinin şekliyle de çok ünik bir tasarım haline dönüşmüştür. Çiçek, göbek etrafına sıralanmış içi noktalı küçük taç yapraklarla oluşturulmuştur. İç yüzeyde ağız kenarı, champléve tekniği ile uygulanmış gösterişli giyoşikili saç örgü bant taşır. Kenarın dış tarafı ise bitkisel kıvrımı temsilen sgraffito teknikli spiralli bant ile süslüdür.

Dış alt yüzey yine kıvrım dalları simgeleyen spiraller dizisi taşıyan kalın bir bant ile çevrelenir. Merkezde büyük bir madalyon içerisinde, bir göbek etrafına sıralanmış iri yapraklarla oluşmuş rozet çiçek yer alır.

Nif (Olympos) Başpınar buluntusu olan özenle işlenmiş bu kap, formu ve ana bezeme öğesini oluşturan tavus kuşu figürü ile üniktir. Figürün yayınlı benzeri yoktur. Ancak göz şekli, Pergamon ve Sardis'ten ele geçmiş birer kasedeki hayvan figürlerinde izlenir[3].

Kompozisyonu tamamlayan diğer bezeme unsurlarına ise, hem Nif (Olympos) Başpınar hem de Batı Anadolu'da diğer kazı ve yüzey araştırmalarından ele geçen bazı keramiklerde rastlanır.

Kabın dış alt yüzeyinde merkezde konumlanmış iri yapraklarla oluşmuş rozet çiçek, figürden sonra başlıca bezeme elemanıdır (Fig.1). Benzerleri, Kuşadası,Kadıkalesi/Anaia (Tab.II/1), Smyrna Agorası (Tab.II/2), Altınova (Tab.II/3), Aigai (Aiolis) (Tab.II/4-5),

Figür 1: Nif (Olympos), Tavus Kuşu Figürlü Sırlı Keramik / *Nif (Olympos), Glazed Pottery Decorated with Peacock*

[1] Başpınar Bizans yapı kompleksi için bk. Tulunay 2010: 412-413, 422, Res. 14; Tulunay 2016: 36; Yalçın 2016: 49-56.Keramik buluntuları çalışma imkânı veren Nif (Olympos) Dağı Kazısı Başkanı Prof.Dr. Elif Tül Tulunay'a teşekkürlerimi sunarım.

[2] Bu buluntu hakkında ilk rapor için bkz. Tulunay 2010: 407, Res. 9. Buluntunun daha sonraki yılda ele geçen küçük bir parçası çizime ilave edilmiştir.

[3] Böhlendorf -Arslan 2013, 491, Kat.1185 (Pergamon); Scott/Kamilli 1981: 682, Fig. 2 (Sardis).

Tablo I: Nif (Olympos), Tavus Kuşu Figürlü Sırlı Keramik / *Nif (Olympos),Glazed Pottery Decorated with Peacock*

Pergamon (Tab.II/6), Yortanlı (Tab.III/1), Selçuk, Ayasuluk Tepesi (Tab.III/2), ve yine Nif (Olympos) Başpınar Kilise yapısından 2011-2012 yıllarında ele geçmiş iki farklı formda kasenin içini de (Tab. III/3-4) süslemiştir[4].

Kabın dış ağız kenarını ve tabanda rozet çiçeği çevreleyen bitkisel kıvrımı temsilen çizilmiş sgraffito teknikli spiralli bandın benzer uygulamaları yine yukarıda belirtilen alanlardan ele geçmiş keramik buluntular üzerinde izlenir. Kase ve tabak iç yüzeylerinde dar veya geniş bantlar olarak işlenmişlerdir. Smyrna Agorası (Tab. IV/1), Aigai (Aiolis) Tab.IV/2, Kadıkalesi/Anaia (Tab. IV/3), Nif (Olympos) Başpınar (Tab. IV/4), Pergamon[5], Sardis[6], Metropolis[7] buluntularında bezeme kadar, kapların form çeşitlilikleri, iç ve dış ağız kenarlarının işlenişindeki teknik özellikler de benzerlikler gösterir[8]. Bu bezeme sürahi formundaki kaplarda da, boyun üzerindeki dışbükey bileziklerde ve gövde üzerinde yer alır[9] (Tab.VIII/3).

Tavuş kuşu figürlü kabın içte ağız kenarını çevreleyen champlevé tekniği ile oluşturulmuş giyoş bant ise (Tab.I/1; Fig.1) yine Nif (Olympos) Başpınar'dan ele geçmiş biri kapalı (Tab.V/1) diğeri açık kaba ait parçalarda da (Tab.V/2) mevcuttur. Bu motifin bir varyasyonu yine Pergamon[10] (Tab.V/3) ve 2012 yılı Nif (Olympos) Başpınar buluntularında karşımıza çıkar (Tab. V/4).

Başpınar'dan ele geçen diğer Bizans Dönemi keramik buluntularının en belirgin olanları da Zeuksippus Ailesi I mal grubuna aittir[11]. Bu seramikler de form ve bezeme repertuvarları bakımından Kemalpaşa (Nif), Laskarisler Sarayı araştırma kazısı buluntuları kadar[12], Hermos

[4] İri taç yapraklarla oluşmuş rozet biçimli çiçek motifinin benzerleri için bkz. Doğer 2007:120, Pl. 14 üst (Smyrna Agorası); Doğer 2010: 515, Res. 8a (Aigai -Aiolis), Spieser 1996: Taf. I, nr. 372 (Pergamon); Böhlendorf -Arslan 2004, Taf. 98, nr. 348 (Yortanlı); Gök-Gürhan 2007: Pl. 27 içinde (Altınoluk); İnanan 2010, 247, Kat. 254 (Anaia)); Parman 1989: Fig.10b (Ayasuluk). Keramik buluntuları çalışma imkanı sunan İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'ne, Kuşadası, Kadıkalesi /Anaia Kazısı Başkanı Prof. Dr. Zeynep Mercangöz'e, Aigai (Aiolis) Kazısı Başkanı Prof. Dr. Ersin Doğer'e teşekkürlerimi sunarım.

[5] Spieser 1996:Taf.16/242.

[6] Böhlendorf-Arslan 2004: Taf. 114, nr.474, 479.

[7] Böhlendorf-Arslan 2004: Taf. 119, nr.521.

[8] Bazılarının dış ağız kenarlarında bezeme bulunur (yayın Tab. VII.1).

[9] Sardis'ten buluntu için bkz. Scott/Kamilli 1981: 683, Fig.4. Bu sürahi kulbuna benzer parçalar için bkz. Kuşadası,Kadıkalesi/ Anaia, Doğer 2010: 517, Res.12a; İnanan 2010: Tab.13. Res.16 (Nif- Laskarisler Sarayı araştırma kazısı). Doğer 2012: 488, Fig.5; Neonteikhos, Böhlendorf-Arslan 2004: Taf. 103, nr.385; Aigai'den slip ve mangan-kahverengi leke dekor teknikli iki buluntu için bk. Doğer 2010: 517, Res.12.e,f; İzmir Bornova Kayadibi Köyü buluntusu için bkz. Doğer 2010: 517, Res.12d. Madeni kapları taklit eden bu sürahilerde, boyunda dış bükey bilezikler dışında ikiz şekillenmiş kulplar ve üzerinde kabaralar ayrıca ortak özelliklerdir.

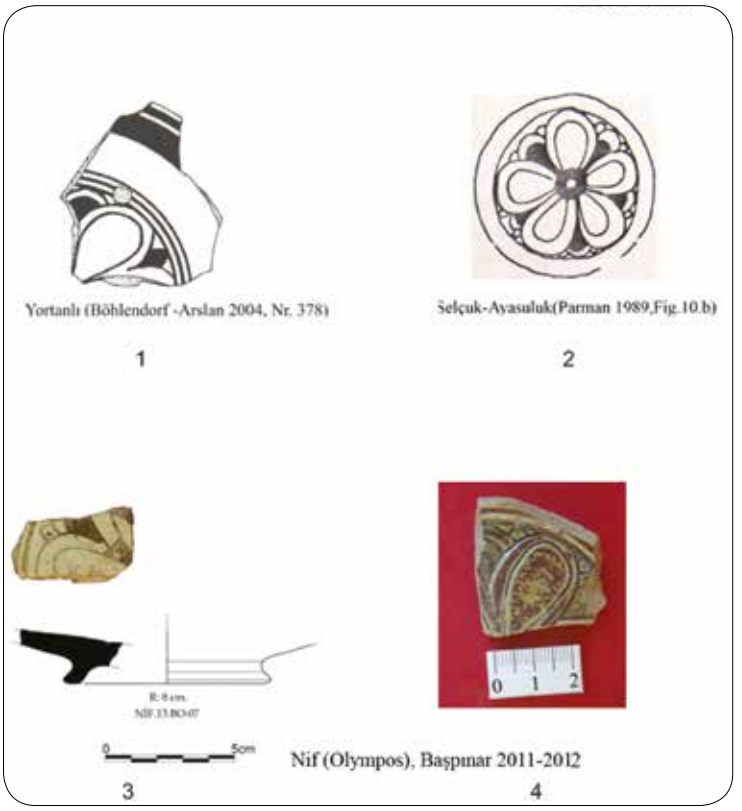
[10] Buluntu için. Böhlendorf -Arslan 2004:Teil. III, Taf. 93/312.

[11] Bazı buluntular için bkz. Doğer 2015: Pl.II-IV.

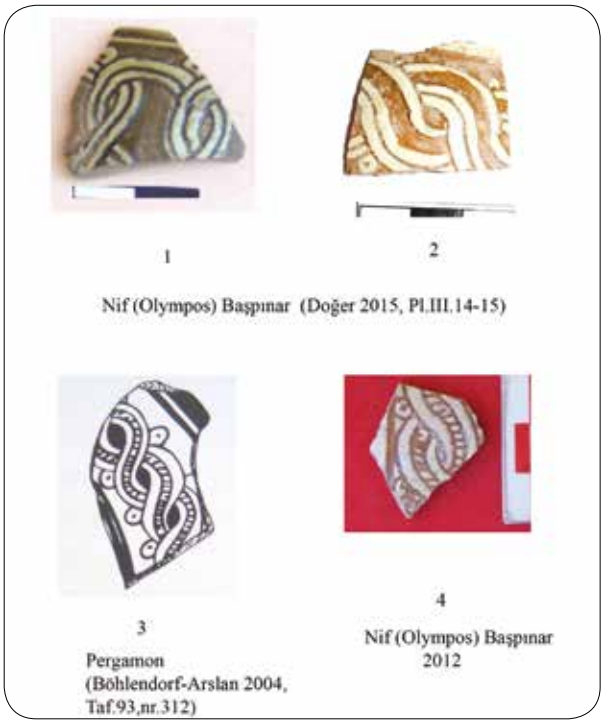
[12] Buluntular için bkz. Doğer 2012:447, 448, Fig. 3-5.

Tablo II: İri Rozet Çiçek Dekorlu Sırlı Keramikler / *Glazed Pottery Finds Decorated with Big Rosette*

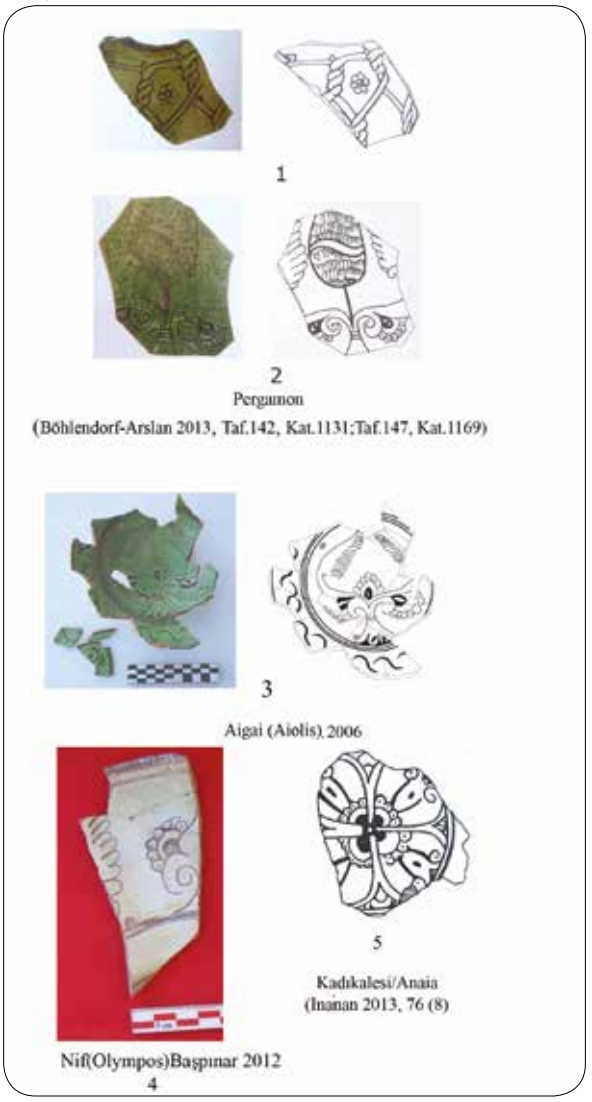
Tablo III: İri Rozet Çiçek Dekorlu Sırlı Keramikler / *Glazed Pottery Finds Decorated with Big Rosette*

Tablo V: Giyoş Bantla Dekorlu Sırlı Keramikler / *Glazed Pottery Finds Decorated with Guilloche Band*

Tablo IV: Spiral Bantla Dekorlu Sırlı Keramikler / *Glazed Pottery Finds Decorated with Series Spiral Band*

Tablo VI: Bitkisel Motifli Sırlı Keramikler / *Glazed Pottery Finds Decotated with Plantal Motif*

Tablo VII: Bitkisel Motiflerle Dekorlu Sırlı Keramikler / *Glazed Pottery Finds Decorated with Plantal Motifs*

Tablo VIII: Düğümlü Geçmeler ve Bitkisel Motifle Dekorlu Sırlı Keramikler / *Glazed Pottery Finds Decorated With Knotted Passages and Plantal Motif*

Nehri ile yukarı Kaikos vadileri arasına lokalize edilen Neokastra Themasının sınırları içindeki diğer yerleşimler Adramyttion[13], Pergamon[14], Yortanlı[15], Aigai (Aiolis)[16], Magnesia am Hermos-Manisa- (Yoğurtçukale, Göktepe Köyü, Gürle Köyü civarı)[17], Neonteikhos[18], Kyme[19], Phokai[20], Smyrna Agorası[21] ve Sardis[22] buluntularına da bezeme ve form olarak yakın benzerdir. Özellikle birçok Başpınar buluntusunu süsleyen düğümlü geçmeler[23] (Tab. VIII/1), geç 12.-13. yüzyılın hem açık hem de kapalı kaplarında çok yer alır[24] (Tab. VIII/2-3). Ancak 1905 yılı Pergamon kazı buluntusu bir sürahi gövdesi, hem düğümlü geçmeler hem de bu makaleye konu tavus kuşu gagasında yer alan çiçek motifinin basit benzerini içermesi bakımından önemlidir (Tab. VI/1). Bu çiçek motifi farklı bir yorumla, yine 1912 yılı bir Pergamon buluntusu 13. yüzyıla tarihli bir kase parçasında daha

[13] Bazı buluntular için bkz. Böhlendorf-Arslan 2004: Teil. III, Taf.98, nr. 340- 342.

[14] Bazı buluntular için bkz. Böhlendorf-Arslan 2013,478, Kat.1149; 482, Kat.1159; 486, Kat.1170-1171;487, Kat.1173-1175, .489, Kat.1181

[15] Böhlendorf-Arslan 2004: Teil. III, Taf. 99-100.

[16] Bazı buluntular için bkz. Doğer 2010: 517, Res. 11c.

[17] Yoğurtçukale ve bölge tarihi için.bkz Tok 2012:171-178; Mimaroğlu 2008:204, Lev.1/16; Lev.2 (22-25, 29); Lev.3/16.

[18] Birkaç buluntu için bkz. Mimaroğlu 2008: 204, Lev. 1/17-18, Res. 6 içinde. Böhlendorf -Arslan 2004: Teil. III, Taf.103, nr.388-390; Ayrıca Güney Aiolis'te Gökdere ve Hatundere buluntuları için bkz. Mimaroğlu 2008: Lev.1/12; Lev.3/32.

[19] Bazı buluntular için bkz. Uggeri 2003: 84, Fig.3, 86, Fig.5a-c,d.

[20] Bazı buluntular için bkz. Böhlendorf-Arslan 2004: Teil. III, Taf.111, nr.452-453.

[21] Bazı buluntular için bkz. Doğer 2007:118, Pl. XII;119, Pl.XIII.

[22] Bazı buluntular için bkz. Bazılarının dış ağız kenarlarında bezeme bulunur (yayın Tab.VII.1).Scott/Kamilli 1981: 682, Fig.2; 683, Fig.4; Böhlendorf – Arslan 2004: Teil.III, Taf. 113, nr.472, 473, Taf.114.

[23] Doğer 2015: 60, Pl.III/13-14; 62, Pl.VI/23.

[24] Mercangöz/Doğer 2009: 95, Res. 9a, Res. 10a-c (Anaia); Böhlendorf – Arslan 2004:Teil, I, 77; Teil.III, Taf. 118, nr. 515 Metropolis; Teil.I, 77, 248; Teil.III. Taf. 132, nr. 630 (Magnesia a.M); Teil. III. Taf.113, nr.481 (Sardis);Spieser 1996: Taf. 12, nr. 199, 201-204 (Pergamon); Doğer 2012: 488, Fig.5 (Nif- Laskarisler Sarayı araştırma kazısı) .

1

Nif (Olympos) Başpınar (Kazı Arşivi)

2

Nif (Olympos) Dağkızılca 2013

Tablo IX: Nif (Olympos), Tavus Kuşu Figürlü Mermer Levha (1)/ Nif (Olympos), Marble Slab (1); Tavus Kuşu Figürlü Sırlı Polikrom Keramik (2) / *Nif (Olympos),Glazed Polychrome Pottery Decorated with Peacock (2)*

izlenir. Motif burada içi noktalı yapraklara sahip yarım çiçek olarak şekillendirilmiş, palmetin yan lopçuklarını tamamlamıştır[25] (Tab. VI/2). Aynı işçilik ve teknik özellikler 2006 yılı (Aigai) buluntusu kasede tekrar görülür (Tab. VI/3). Nif (Olympos) Başpınar Kilisesi 2012 yılı buluntusu kase kenarında da yer alan motif (Tab. VI/4), Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia'dan 2005 yılında ele geçmiş diğer bir kasede bitkisel madalyonun göbeği olarak düzenlenmiştir (Tab. VI/5).

Çiçeği oluşturan bu içi noktalı küçük yaprakçıklar Tab. II/1, 3; Tab. III/3'deki iri rozet çiçeklerin dış yaprakları arasında da kullanılmıştır. Tab. II/ 4 ve 6'daki örnekler ise bu bitkisel düzenlemenin daha gerçekçi görünümleridir. Tab. II/5 ve Tab. III/4'deki örnekler daha stilizasyona uğramış seri üretim uygulamalarıdır. Tab. VIII.1'deki eserde olduğu gibi, yukarıda bahsedilen alanlardan ele geçmiş benzer dekorasyona sahip buluntularda da düğümlü bitkisel dalların arasına eklemlenmiş bu küçük yaprakçıklar adeta bir işaret gibi karşımıza çıkarlar[26] (Tab.VII). Kimi zaman Tab. VIII. 4-6'daki palmet kompozisyonun benzeri düzenlemelerde ortadaki sapın iki yanında yer alırken[27], giyoş[28] (Tab. V/2-4), Süleyman Düğümü[29] motiflerinin dış konturlarına eklenmiş örneklerde mevcuttur.

SONUÇ

13. yüzyıl Zeuksippus Ailesi I mal grubu içinde değerlendirebileceğimiz, Nif (Olympos) Başpınar buluntusu tavus kuşlu keramiğin nerede üretilmiş olduğu hakkında henüz kesin fikir sahibi olamamakla birlikte, Batı Anadolu'da yapılan yüzey araştırmalarında; yukarıda sözedilen alanların dışında daha pek çok yerde "Zeuksippus Ailesi " mal grubundan buluntu ile karşılaşılır. Anaia, Pergamon, Sardis, Ephesos[30] kadar kesin olmamakla birlikte Manisa-Yoğurtçukale[31] gibi alanlardan ele geçen fırınlama üçayakları bu yüzyılda üretim merkezlerinin çoğaldığına işaret eder. Ele geçen sırlı seramiklerin bir kısmı Pergamon, Kadıkalesi/Anaia, Sardis gibi ait oldukları atölyelere ilişkin bazı görsel referanslar verirken, bir kısmı da yerellerinden farklı stil ortaya koyar. 13. yüzyıla tarihleyebileceğimiz makaleye konu olan tavus kuşu bezemeli sırlı keramik ile tablolarda (Tab.II-VIII) yer alan buluntular bezeme üslubu ve form çeşitlilikleri bakımından aynı üretim yerine ait gibi görünmektedirler. Pergamon[32] ve Anaia[33] üretimlerinin üslubundan farklı bu buluntuların (Tab.I-VIII) Sardis civarı üretimi[34]

[25] Böhlendorf-Arslan 2013: 472, Kat.1131; 485, Kat.1169.

[26] Kuşadası, Kadıkalesi (Anaia) için. Doğer 2005: 131, Res.15; Bizanslı Ustalar-Latin Patronlar 2013:Kat.no.18; Sürahi üzerinde bir örnek. Doğer 2010: 517, Res.12.a. Magnesia a.M için bkz. Böhlendorf-Arslan 2004: Taf. 136, nr.661.

[27] Pergamon için bkz. Spieser 1996: Taf. 9, nr.147;

[28] Pergamon için bkz. Böhlendorf-Arslan 2004: Taf. 93, nr.312.

[29] Sardis için bkz. Böhlendorf-Arslan 2004: Taf. 114, nr.475; benzeri Aigai'den ele geçmiş henüz yayınlanmamıştır.

[30] Waksman 2014: 110-113; 111, Fig.3a

[31] Buluntu için bkz. Mimaroğlu 2001:Res. 6 içinde.

[32] Pergamon üretimlerinin ana ve küçük gruplarının hamur yapısına ilişkin bkz. Spieser 1996: 6; Waksman and Spieser 1997: 112, 120, 121; form ve dekorasyonlara ilişkin bazı örnekler için bkz. Spieser 1996: 46, 47, Taf. 47-50; Waksman and Spieser 1997:I Series D (24-25, 43, 46, 74, 76, 88,122); II Series B (27, 30-32, 36-38, 89; 4 Series E; 9 Series J (83, 87, 99, 101).

[33] Anaia üretimlerinin hamur yapısı, form ve dekorasyonlarına ilişkin tipik bazı örnekler için bkz. Waksman 2013: 101-111; Fig.V.1; Mercangöz 2013:31, Fig.I-4; 33, Fig.I-5, 35, Fig.I-7a,b, 36, Fig.I-9. İnanan 2013: 75, Tab.II-1(1-7), Kırmızı 2013:78-90.

[34] Pergamondan ele geçmiş pekçok keramiğin analitik çalışmasında "fine ceramics no. 6(I) olarak ayrışan grup Sardis üretimi ile ilişkilendirilmiştir. Bkz. Waksman and Spieser 1997: 112, 122. Örnekler

olabileceği düşünülebilir[35]. Bununla birlikte, son yıllarda Zeuksippus Tipi keramikler üzerine oluşmaya başlayan analitik değerlendirme çalışmaları dahilinde konu yeniden ele alınacaktır. Ayrıca Pergamon, Aigai, Metropolis, Magnesia, Kadıkalesi/Anaia, Smyrna Agorası başta olmak üzere Batı Anadolu'dan ele geçmiş diğer bazı buluntuların da Sardis civarı kökenli olma ihtimali üzerinde durulmalıdır[36].

Formu, alt yüzeyin özenle bezeli olması ve tavus kuşu figüründen dolayı bu keramik özel bir işleve sahip olmalıdır. Ölü kültü kadar, sağlığa kavuşma dileği, mağrurluk simgesi sayılan tavus kuşu ile bezeli keramiğin, litürjik işleve uygun anlamlarıyla özel bir servis kabı olarak üretilmiş olması mümkündür. İyileştirici, koruyucu ve sihirli güçleri olduğuna inanılan bazı Bizans toprak kapları; bu özelliklerini sadece kutsanmış ve belirli ritüellerle alınan beyaz veya kırmızı hammaddenden almazlar. Tavus kuşu dışında haç, kuş, aslan, heraldik kartal, azizler, yazılar olmak üzere yazılar ve suretlerin gücü apotropaik değerde kullanılır[37].

Ayrıca Başpınar A Kilisesinde bir mezara diklemesine düşmüş ve olasılıkla kapak olarak kullanılmış mimari plastik, iyi bir işçilik taşıyan phiale ya da yüksek ayaklı kantharos biçimli bir su kabından kutsal suyu içen[38] karşılıklı iki tavus kuşu kompozisyonunu barındırmaktadır[39] (Tab.IX/1).

Kazı ekibinin 2013 yılında Nif (Olympos), Dağkızılca'da yüzeyden ele geçirdiği krem/beyaz/pembe renk hamur yapısında bir kase parçası da, yine hem bezeme tekniği hem de tavus kuşu figürü içermesi bakımından önem arzeder. Bezeme Bizans'ın en elegant bezeme tekniği olan sıraltı polikrom (çok renkli boyama) tekniği ile uygulanmıştır. Profilden başı geriye dönük figür, merkeze yerleştirilmiştir. Korunan kısmı ile gövdede, merkezden dört yönde düğümlü geçmeler şeklinde sınırlanan alanlar olduğu böylece sembolik bir haç figürü tasarlandığı ileri sürülebilir[40] (Tab. IX/2). Önceki yıllarda Başpınar Kilisesin'den ele geçen aynı teknikli parçalarla çağdaş olarak 10/11. yüzyıla tarihlendirilebileceğimiz bu buluntu diğerleri ile birlikte Nif (Olympos)'ta yaklaşık onuncu yüzyılda onüçüncü yüzyıla kadar saygı gören önemli bir ölü kültü olduğunu da düşündürür.

için bkz a.g.e. Fig.D, 117; I Series D (59), IV Series I, 8 Series H (18 dışında). Bu yayın içeriğindeTab.I-VIII'de ele alınan buluntular cidar kalınlıkları,sırları, bezemedeki repertuar ve çizgi karakterleri ile" IV Series I" olarak gruplanan buluntulara benzerdir.

[35] Bu yayın içeriğindeTab.I-VIII'de ele alınan buluntular, cidar kalınlıkları, sırları, bezemedeki repertuar ve çizgi karakterleri ile (gözle yapılan teşhis), dipnot 35'de adı geçen çalışmada 6(I) olarak ayrışan grup içinde " IV Series I" olarak örneklenen buluntulara benzemektedir.

[36] Aigai ve Nif (Olympos) Başpınar buluntuları arasındaki Zeuksippus Ailesi I mal grubuna ait bazı parçalar, Mangan-Kahverengi Leke Dekorlu Mal Grubu'na (Purpur-Brown Stained Ware) ait parçalarla benzer hamur yapısı gösterirler. Gözle teşhis edilen bu benzerlik dışında, bazı teknik detaylar ile ikiz kulplar, plastik etkiler, kazıma bezemeler gibi dizaynlarda da paralellik izlenir. Sardis buluntusu Mangan-Kahverengi Leke Dekorlu keramiklerin yerel üretim olabileceği kil analizleri ile belirlenmiştir. Anaia ve Pergamon'dan ele geçmiş Mangan-Kahverengi Leke Dekorlu keramiklerin kil analizleri de, bunların Anaia ve Pergamon'un yerel üretimlerden farklı olduğunu ortaya koymuştur. Sardis'ten benzerleri için bkz. Scott/Kamilli 1981: 684, Fig.5. Anaia buluntuları arasındaki bir keramikteki kazıma bezeme (Waksman 2013: 105, BYZ351) bu makale içerisinde etüt edilen birçok buluntuyla form ve bezeme olarak benzer. Ayrıca pekçok buluntunun dış yüzeylerinde uygulanmış kahverengi-morumsu sır görüntüleri bir ilişkiye işaret eder. Anaia buluntularının analizi için bkz. Waksman 2013, 101-111, buluntular, 105, Fig. V-2; Sardis'ten benzerleri için bkz. Scott-Kamilli 1981: 684, Fig.5. Pergamon'da bulunmuş Sardis üretimleri için bkz. Waksman / Spieser 1997: 112, Fig.D; 8 Series H (131, 132, 158, 49, 1-4) . Daha kaba yapılı 18 numaralı buluntu Pergamon üretimi olarak verilmiştir. Sardis buluntularının analizi için bkz. Scott/Kamilli 1981: 688-696.

[37] Sykeon'lu Aziz Theodoros'un hayatında belirtildiği gibi iblisler azizi yiyeceklerini ve içeceklerini zehirleyerek yok etmek isterler. Sihirli güçleri olan kabı kullanmak yiyeceği, dolayısı ile kendini korumaktır. Bu konuda geniş bilgi için bkz. François 2011: 247-255.

[38] Refrigerium-hayat kaynağından su içme, imana erme, bu sembolik konu için bkz. Didron 1965; Schneider 1928 non vidi; Parrot 1937 non vidi; Panofsky 1962; Ferguson 1955; Schiller 1971.

[39] Buluntu için bkz. Tulunay 2010: 442, Res. 14. Lahitler ve liturjik eserler ve korkuluk levhalarına ait mimari plastikler üzerindeki bazı örnekler için bkz. 7-11.yy. buluntuları için. Grabar 1963: Pl. XLIII/3;Parman 1993: Res. 9-13,15; 10.-12. yüzyıl buluntuları için. Mercangöz 2008: 97, Fig. 16 (Manisa); Milanova 2008: 177, Fig.6 (Stara Zagora); Niewöhner 2008: 336, Abb. 52.a; Parman 1993: Res.15; Parman 2002: Lev.1a; Effenberger -Severin 1992:Cat. 142. Tek başına tavus kuşu figürü daha çok ambon korkuluk ve merdiven yan levhalarında görülür. Korkuluk levhası için bk. Sodini/Kolokotsas 1984; iki merdiven yan levhasında çoğunlukla karşılıklı birbirini görecek şekilde yerleştirilir. Birkaç örnek için. Parman 1993: Res. 68; Dennert 1995: Taf.52/1,3; Bu kompozisyonun sırlı keramik üzerinde benzerleri ise 10/11 yüzyılın beyaz hamurlu GWW II grubu (impressed white ware-baskı teknikli) kaselerde görülür. Güzel buluntular İznik (Nikaia), İstanbul Büyük Saray, Kırım'daki kazılarından ele geçmiştir. Bir örnek için bkz. Byzantine Cherson 1991: 121, Cat.125; Morgan 1942:, Fig.33.f. Tavus kuşunun tek başına cepheden veya profilden resmedildiği yayınlı buluntu sayısı da azdır. Yine beyaz hamurlu GWW II ve GWW IV grubu keramik kaplar ile sıraltı polikrom keramik, çinilerde farklı estetik değerde yer aldıkları görülür. Bazı buluntular için bkz. Jacobson 1979: 86, Pic. 52/6; Morgan 1942:, Fig.33 h. Özellikle beyaz toprağın kullanılmasını, Antikçağda Terra Lemnia veya Osmanlılarda tin-i mahtun'da olduğu gibi koruyucu erdemle ilişkilendiren düşünce için bkz. François 2011:249.

[40] Bu buluntu daha detaylı olarak yayına hazırlanmaktadır.

KAYNAKÇA

BECKER, U. 1996.
The Element Encyclopedia of Symbols. Spain.

BİZANSLI USTALAR-LATİN PATRONLAR. 2013.
Bizanslı Ustalar-Latin Patronlar/Byzantine Craftsmen-Latin Patrons, Kuşadası Yakınındaki Kadıkalesi Kazıları Işığında Anaia Ticari Üretiminden Yansımalar/ Reflections from the Anaian Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadıkalesi nearby Kuşadası (Ed. Z. Mercangöz). İstanbul.

BYZANTINE CHERSON. 1991.
Byzantine Cherson Kataloque of Exhibition (Ed. I.S. Chichurov). Moskow-Nauka.

BÖHLENDORF-ARSLAN, B. 2004.
Glasierte byzantiniche Keramik aus der Türkei. Teil.I-III, İstanbul.

BÖHLENDORF-ARSLAN, B. 2013.
Skulpturensammlung und Museum für Byzantinische Kunst Bestandskataloge. Band.3. Spätantike, byzantinische und postbyzantinische Keramik. Reichhert Verlag Wiesbaden, Germany.

DENNERT, M. 1995.
"Mittelbyzantinische Ambone", Istanbuler Mitteilungen 45: 137-147.

DİDRON, A.N. 1965.
Christian Iconography. New York.

DOĞER, L. 2005.
"Kuşadası, Kadıkalesi (Anaia) Kazısı 2003 Yılı Bizans Dönemi Seramik Buluntuları", Sanat Tarihi Dergisi, Lale Bulut'a Armağan XIV/I. İzmir: 105-133.

DOĞER, L. 2007.
"Byzantine Ceramics: Excavations at Smyrna Agora (1997-98 and 2002-2003)" (B. Böhlendorf-Aslan / A. O. Uysal / J. Witte-Orr) BYAZS 7. İstanbul: 97-122.

DOĞER, L. 2010.
"12.-13. Yüzyıllarda Bizans Sırlı Seramik Sanatında Form ve Üslup Değişimlerine ait Bazı Gözlemler-Some Observations on the Formal and Stylistic Changes in Byzantine Glazed Pottery in the 12th and 13th Centuries", Uluslar arası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu/First International Sevgi Gönül Byzantine Studies Symposium (İstanbul 25-28 Haziran/June 2007). İstanbul: 511-520.

DOĞER, L. 2012.
"Kemalpaşa Laskarisler Sarayı Koruma Alanındaki Kazı Buluntusu Bizans Seramikleri", Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları (Eds. A. Çilingiroğlu / Z. Mercangöz / G. Polat). İzmir: 447-450.

DOĞER, L. 2015.
"Pottery Finds From Nif-Başpınar", Recent Studies on the Archaeology of Anatolia (Eds. E. Laflı / S. Patacı). BAR Internetional Series 2750. Oxford: 57-70.

EFFENBERGER, A. / SEVERİN, G.H. 1992.
Das Museum für Spätantike und Byzantinische Kunst. Berlin, Mainz.

FERGUSON, A. 1955.
Signs and Symbols. New York.

FRANÇOIS, V. 2011.
Bizans Yapılar, Meydanlar, Yaşamlar. (Ed. A. Pralong). (Çev. B. Kitapçı-Bayrı). İstanbul.

GRABAR, A. 1963.
Sculptures Byzantines de Constantinople. Paris.

GÖK-GÜRHAN, S. 2007.
"A Study of Byzantine and Ottoman Ceramic Fragments Found by Surface Survey North and West of Yeldeğirmeni Mound, 1997", The Madra River Delta: A Regional Study on the Aegean Coast of Turkey, Kyriacos Lambrianides and Nigel Spencer. Chapter 11. The British Enstitute at Ankara, Monograph 35: London: 109-122.

İNANAN, F. 2010.
Kuşadası, Kadıkakesi/Anaia Kazısı Zeuksippus Tipi Seramikleri (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir.

İNANAN, F. 2013.
"Zeuksippus Tipi Seramikler ve Kuşadası, Kadıkalesi/ Anaia Örnekleri/Zeuxipps Type", Ceramics and Samples from Kadıkalesi/Anai, Kuşadası", Bizanslı Ustalar-Latin Patronlar/Byzantine Craftsmen-Latin Patrons, Kuşadası Yakınındaki Kadıkalesi Kazıları Işığında Anaia Ticari Üretiminden Yansımalar/Reflections from the Anaian

Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadıkalesi nearby Kuşadası (Ed. Z. Mercangöz) İstanbul: 59-76.

JACOBSON, A.L. 1979.

Ceramics and Ceramic Production Medieval Tavriki. Nauka.

KIRMIZI, B. 2013.

"Kuşadası, Kadıkalesi'/Anaia'da Bulunan Zeuksippus Tipi Seramiklerin Malzeme Özellikleri ve Yapım Teknolojisi", Bizanslı Ustalar-Latin Patronlar/Byzantine Craftsmen-Latin Patrons, Kuşadası Yakınındaki Kadıkalesi Kazıları Işığında Anaia Ticari Üretiminden Yansımalar/Reflections from the Anaian Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadıkalesi nearby Kuşadası (Ed. Z. Mercangöz). İstanbul: 77-90

MERCANGÖZ. Z / DOĞER, L. 2009.

"Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Sırlı Seramikleri", I. ODTÜ Arkeometri Çalıştayı. Türkiye Arkeolojisi'nde Seramik ve Arkeometrik Çalışmalar. Prof. Dr. Ufuk Esin Anısına (7-9 Mayıs 2009). Bildiriler Kitabı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Ankara: 83-101.

MERCANGÖZ, Z. 2008.

"Réflexions sur le décor sculptré byzantin d'Anatolie occidentale", BCH Suppl.49: 81-104.

MERCANGÖZ, Z. 2013.

"Kadıkalesi/Anaia Ticari Üretiminin Latin Patronları/Latin Patrons of Commercial Production in Kadıkalesi/Anaia" Geç Bizans Çağı Ticari Üretimlere İlişkin Arkeolojik Bulgular", Bizanslı Ustalar-Latin Patronlar/Byzantine Craftsmen-Latin Patrons, Kuşadası Yakınındaki Kadıkalesi Kazıları Işığında Anaia Ticari Üretiminden Yansımalar/ Reflections from the Anaian Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadıkalesi nearby Kuşadası (Ed. Z. Mercangöz). İstanbul: 25-58.

MİLANOVA, A. 2008.

"La production d'un atelier de sculpture en Bulgarie byzantine àla fin du X ou au début du XI siècle, BCH Suppl.49: 163-182.

MİMAROĞLU, S. 2001.

Güney Aiolis'deki Yüzey Araştırmalarından Ele Geçen Geç Bizans Dönemi Seramikleri (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir.

MİMAROĞLU, S. 2008.

"Sırlı Seramikler Işığında Güney Aiolis Bizans Dönemi Yerleşimleri", III.-IV. Uusal Arkeolojik Araştırmalar Sempozyumu, Anadolu/Anatolia, Ek Dizi No. 2/ Supplement Series Nr. 2: Ankara Üni. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi. Ankara: 185-206.

MORGAN, CH. 1942.

The Byzantine Pottery. Volume XI. Cambridge.

NİEWÖHNER, P. 2008.

"Mittelbyzantinische Templonanlagen aus Anatolien Die Sammlung des Archäologischen Museums Kütahya und ihr Kontext" , Istanbuler Mitteilungen 58: 285-345.

PANOFSKY, E. 1962.

Studies in Iconology. New York.

PAPANIKOLA- BAKIRTZI, D/ MAURIKIOU, F./ BAKIRTZI, CH. 1999.

Byzantine Glazed Pottery in the Benaki Museum. Athens.

PARMAN, E. 2007.

"Kalis/Chalice", Kalanlar-12. ve 13. Yüzyıllarda Türkiye'de Bizans / The Remnants-12th and 13th Centuries Byzantine Objects in Turkey. Vehbi Koç Vakfı. İstanbul: 243.

PARMAN, E. 1993.

"Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar", Güner İnal'a Armağan. Hacettepe Üniversitesi Yayınları. Ankara: 387-412.

PARMAN, E. 1989.

"The Pottery from St.John's Basilika at Ephesos", BCH Supp. 18: 277-289.

PARROT, A. 1937.

le "Refrigerium" dans I"au dellá. Paris

SCHILLER, G. 1971.

Iconography of Christian Art. London.

SCHNIDER, A.M. 1928.

Refrigerium, I. Nach literarischen Quellen und Inschrsiften. Freiburg.

SCOTT, J.A / KAMILLI, D.C. 1981.

"Late Byzantine Glazed Pottery from Sardis", XV ACIEB. II. Athens: 679-696.

SODINI, J.P / KOLOKOSTAS, K. 1984.

Aliki. II: la basilique double. Paris.

SPIESER, J.M. 1996.

Die byzantinische Keramik aus der Stadtgrabung von Pergamon. Forschungen Band 9.

TOK, E. 2012.

Manisa Yakınlarında Bir Ortaçağ Kalesi Yoğurtçukale. Manisa.

TULUNAY, E.T. 2010.

"Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2008 Kazısı", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı - 2: Ankara: 387-408.

TULUNAY, E.T. 2016.

"Nif (Olympos) Dağı Kazısı-2015", Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler:41 (Ocak 2016). İstanbul: 33-37.

UGGERİ, S. 2003.

"Zeuxippu Ware": Novita da Kyme Eolica (Turchia), VII e Congrés International sur la Céramique Médiévale en Méditerrané Thessaloniki. (11–16 Octobre 1999). Athens: 81-89.

WAKSMAN, S.Y. / SPIESER, J.M. 1997.

"Byzantine Ceramics Excavated in Pergamon: Archaeological Classification and Characterization of the Lokal and Imported Productions by PIXE and INAA Elemental Analysis, Mineralogy, and Petrography", Materials Analysis of Byzantine Pottery. (Ed. H. Maguire). Dumbarton Oaks Trustees of Harvard University. Washington, D. C.

WAKSMAN, S. Y. 2013.

"Anaia Seramik Üretimlerinin Tanımlanması ve Dağılımı: Kimyasal Analiz Yoluyla Bir Ön Yaklaşım/ The Indentification and Diffusion of Anaia's Ceramic Products: A Preliminary Approch Using Chemical Analysis", Bizanslı Ustalar-Latin Patronlar/ Byzantine Craftsmen-Latin Patrons, Kuşadası Yakınındaki Kadıkalesi Kazıları Işığında Anaia Ticari Üretiminden Yansımalar/Reflections from the Anaian Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadıkalesi nearby Kuşadası (Ed. Z. Mercangöz). İstanbul.

WAKSMAN, S. Y. 2014.

"Long-Term Pottery Production and Chemical Reference Groups: Examples from Medieval Western Turkey", Late Hellenistic to Mediaeval Fine Wares of the Aegean Coast of Anatolia, Their Production, Imitation and Use. (Ed. H. Meyza). Travaux de Institut des Cultures Méditerranéennes et Orientales de I'Académie Polonaise des Sciences. Tome 1. Varsovie: 107-125.

YALÇIN, A.B. 2015.

"The Byzantine Complex at Başpınar", Recent Studies on the Archaeology of Anatolia (Eds. E. Laflı / S. Patacı). BAR Internetional Series 2750. Oxford: 49-56.